

Operetist, mille üle vaieldakse

Mõni aeg tagasi tuli RAT «Estonia» lavale S. Rombergi operett «Kõrbelaul». Juttu ja vaidlusi selle ümber oli esietenduse eel, õigemini juba teose kavassevõtmise ajal: kas on teose lavastamine õigustatud?

S. Rombergi 1927. aastal loodud «Kõrbelaul» (libretistid O. Harbach, O. Hammerstein II ja F. Mandel) on aastakümnetega eesti lavali teinud märgatava arengutee (seda on lavastatud 1934., 1946. ja nüüd, 1963. a.) Tänu A. Lüüdiku, U. Väljaotsa ja G. Otsa töölusele on libretot lähen- datud kaasajale ning teravdatud mar- koolaste ja Prantsuse leegionäride vahelist konflikti. Opereti lõpp on kaotanud osa magusast «happy en- dist», on avardunud Pierre'i-Puna- varju kuju. Teose algupärandis eksis- teerinud romantilisest operetiprem- jäärist, kes ainuüksi isikliku solvu- mise ajal astus mägrihva ridadesse, on saanud võitleja. See viib loogili- selt välja opereti praeguse finaali. Pierre pöörab selja Prantsuse anastus- poliitikale ning selle esindajale, oma isale kindral Birabeau'le. Ka Margot' ja Azuri kuju on uute joontega sü- vendatud. Tempo on kupüüride ja ümberasetuste arvel võitnud ning teos on muutunud mõnevõrra kompakts- maks.

On täiesti loomulik, et «Kõrbelau- lust» on võimatu teha sajabrotsendi- liselt kaasaegset teost. Opereti kohati ülepakutud romantiline suunitus jääb ikkagi püsima, sest seda dikteerib juba S. Rombergi muusika, milles kaugelki kõik pole väärtuselt kõrgei tasemel. Tugevalt jääb puudu muusi- kalisest dramaturgiast, mida tänapäeva kuulaja täiesti õigustatult igalt teoselt ootab ja nõuab, nii libretos kui ka helikeeles on üsnagi naiivseid mo- mente.

Georg Ots lavastajana on opereti- kollektiiviga teinud tõhusat tööd. Ta on ära kasutanud ja kõlama pannud selle materjali, mida «Kõrbelaul» en- das kätkeb, järginud tähelepanelikult uuendatud libretot ning teinud seda hea žanritunnetusega. Tahaks loota, et G. Ots ei jäta «Kõrbelaulu» oma esi- meseks ja viimaseks lavastuslikuks katseks.

Kuid opereti eeltoodud puudustest tingituna vilksatab lavastajatöös ka mõningaid ülepakkumisi ja primitiiv- seid lahendusi. Üheks selliseks on Margot' ja tema sõbrataride stseen 3. pildis («Kui minu hinge valdab soov kaunist õnne tunda»). Kuue neiu tulek Margot' juurde on ebaloomulik, valsi- rütmis kaasahõljumine puine ja eba- ühtlane, hääletämbrid on erinevad ning seetõttu hästi kõlavast ansamb- list kaugel. Kõigest sellest mannetult «ilusast» tulvab aastakümneid tagasi eksisteerinud provintsiteatrikeste hõn- gu. Publiku naeru kunstlikult välja- kutsuvaks detailiks on eunuhhide ki- lamine ja edasi-tagasi sagimine ha- remipiltides, hoopiski nõrgaks ja elu- tuks jääb koori reageerimine Margot' ja Punavarju vahelisele stseenile.

Tundub, et opereti tegevustikku võiks mõningate kupüüride abil ti- hendada (eeskätt I vaatuses). Staatilise ja veniva mulje jätab ka Ali Ben Ali laul kooriga II vaatusest. Ja veel, La- vastus ja tema sotsiaalne kõla oleks tunduvalt võitnud, kui koori ja pisi- osade täitjaid oleks näidatud indivi- dualiseeritumalt. Oma kohal ja vai- mukalt leitud viited lisaksid opereti mõtte väljatoomisele nii mõndagi

valgustus ning kiirelt vahelduvad ja maitsekalt kujundatud lavapildid (eriti II vaatuses). Värvikad on Leida Klaus'i kostüümid. Üldiselt väljapeetud joonest eralduvad vaid leegionäride naiste ja Margot' sõbrataride ükslui- sed õhtukleidid.

Osatäitjaist jäävad kõige mitme- kesisemad muljed. G. Ots tutvustab meile Pierre'i-Punavarju mehise, julge ja reageerimisvõimelise inimesena, kes aga prantslaste ja ka oma armastatu ees peab teesklema arga, kohmakat ja naiivset Pierre'i. G. Ots on mõlemas osas nii mänguliselt kui ka vokaalselt kõrgel tasemel ning tema muundumi- sel Pierre'iks on tunda vapra ja süga- valt armastava Punavarju allteksti. K. Karaski puhul on see vastupidi. Me usume tema Pierre'i Punavarjust märksa enam, Pierre'i kohtlane olek ja pehmus ei kao hetkekski ka Puna- varju maski taga ning me tajume seda opereti lõpuni. Finaal ei jää kõlama ning opereti peaosalisest jääb laiali- valguv ja ebaveenev mulje. Kahjuks ei rahulda ka K. Karaski vokaalne külg — häälel puudub kandvus (eriti ansamblites) ja registriline ühtlus, jääb puudu sarmist sõnas, laulus ja liiku- mises.

Vokaalselt küllaltki nõudlikus Mar- got' osas esinevad H. Sammelselg ja L. Panova. Kumba neist eelistada, on raske küsimus. Koorikollektiivist võr- sunud noore laulja. H. Sammelselja Margot' osatäitmine kinnitab teatri ri- kastumist eeldustega ja arenemisvõi- melise operetijõuga ning seda võib kogu südamest tervitada. Tal on ope- retlikku sädelevust, hääle kõlab vabalt ja värvikalt ning kui talle võib antud osas midagi ette heita, siis on see mitteküllaldaselt varjunditerohke mäng (näiteks 5. pildis). L. Panova Margot' karakter on tugevamalt välja peetud, kuid kuna Margot' partii on L. Panovale kõrge, kalduv ta ülemises registris paratamatult forsseerima. sa- muti on kohati tunda operetizänrile sobimatut ooperlikkust.

Raske, kuid huvitav on Azuri osa, mille Ü. Ulla ja A. Ots lahendavad täiesti erinevalt. Ü. Ulla tantsustseenid on haaravad ja meisterlikud. Ü. Ulla tantsus väljendub kogu tema olemus — kirglik armastus, metsik viha, alandlikkus, kättemaks. Sõnaliselt osas aga jääb Ü. Ulla pisut üheplaaniliseks. Ägedat protestitunnet ja raevu prants- laste vastu tajume A. Otsa mängus enam, tema Azuri on jõulisem ning sobib mänguliselt paremini antud la- vastuse üldkontseptsiooni.

Korrektelt esinevad reporter Ben- jamin Kiddi osas E. Pärn ja V. Viisi- maa.

Nagu Azuri puhul, nii on tunduvalt erinevad ka mõlemad Benjamin Kid- disse ülepeakaela armunud sekretär Susani kehastajad. E. Meil lihtsalt ül- latas oma lõputult naiivse oleku ja välimusega, millele on lisatud tibatil- luke portsjon trotsi ja jonnigi. E. Mei- li varasemate osadega võrreldes on Susan hoopis midagi muud. S. Soõäre Susan on energilisem, krapsakam ja teeseldult lihtsameelne. Muidugi võib osa ka nii lahti mõtestada, kuid kas on õige korrata juba varem nähtut ja kuuldot?

Ei rahuldanud kindral Birabeau'

Kuid opereti eeltoodud puudustest tingituna vilksatab lavastajatöös ka mõningaid ülepaakumisi ja primitiivseid lahendusi. Üheks selliseks on Margot' ja tema sõbrataride stseen 3. pildis («Kui minu hinge valdab soov kaunist õnne tunda»). Kuue neiu tulek Margot' juurde on ebaloomulik, valsi-rütmis kaasahõljumine puine ja ebaühtlane, hääletämbrid on erinevad ning seetõttu hästi kõlavast ansamblist kaugel. Kõigest sellest mannetult «ilusast» tulvab aastakümneid tagasi eksisteerinud provintsiteatrikeste hõngu. Publiku naeru kunstlikult välja-kutsuvaks detailiks on eunuhhide kilamine ja edasi-tagasi sagimine haaremipiltides, hoopiski nõrgaks ja elutuks jääb koori reageerimine Margot' ja Punavarju vahelisele stseenile.

Tundub, et opereti tegevustikku võiks mõningate kupüüride abil tihendada (eeskätt I vaatuses). Staatilise ja veniva mulje jätab ka Ali Ben Ali laul kooriga II vaatusest. Ja veel, Lavastus ja tema sotsiaalne kõla oleks tunduvalt võitnud, kui koori ja pisi- osade täitjaid oleks näidatud individualiseeritumalt. Oma kohal ja vaik-mukalt leitud viited lisaksid opereti mõtte väljatoomisele nii mõndagi juurde.

Noore ballettmeisteri Ira Generalova tantsud ilmestavad oma huvitava ko- reograafia ja stiilipuhtusega hästi etendust. Kahjuks katkeb positiivne mulje kahel korral. Häirib väga 3. pildi revüüliku marsinumbri teostus, mis õigustaks end täielikult vaid siis, kui kogu rühmas (kaasa teevad siin nii kooriartistid kui ka mõned täntsi- jad) oleks näha pedantsuseni täpselt ja iga sentimeetrit arvestavat liikumist. Seda aga pole ning me jõuame jälle tagasi RAT «Estonia» suure komistuskivini — koori äärmiselt halvale liikumisokusele. Vaid mõni üksik kooriliige on võimeline oma keha valitsemata, ollakse harjunud seisma, kõn- dima ja istuma nagu muuseas, ilma kindla sihi ja mõtteta. Tööd tuleks selles osas teha palju, ning mida ru- tem, seda parem. Suuremat leidlikkust oleks tahtnud näha võitlustantsu sea- des.

«Kõrbelaulu» lavakujundise teostas Uno Kärbis. Mõlema kunstniku vahel on tunda loominguliste kavatsuste ühtsust ja head koostööd. Etenduse tempole aitavad kaasa läbimõeldud

Raske, kuid huvitav on Azuri osa, mille Ü. Ulla ja A. Ots lahendavad täiesti erinevalt. Ü. Ulla tantsustseenid on haaravad ja meisterlikud. Ü. Ulla tantsus väljendub kogu tema olemus — kirklik armastus, metsik viha, alandlikkus, kättemaks. Sõnalises osas aga jääb Ü. Ulla pisut üleplaaniliseks. Ägedat protestitunnet ja raevu prants- laste vastu tajume A. Otsa mängus enam, tema Azuri on jõulisem ning sobib mänguliselt paremini antud lavastuse üldkontseptsiooni.

Korrektset esinevad reporter Benjamin Kiddi osas E. Pärn ja V. Viisimaa.

Nagu Azuri puhul, nii on tunduvalt erinevad ka mõlemad Benjamin Kid- disse ülepeakaela armunud sekretär Susani kehastajad. E. Meil lihtsalt ü- lalatas oma lõputult naiivse oleku ja välimusega, millele on lisatud tibatil- luke portsjon trotsi ja jonnigi. E. Mei- li varasemate osadega võrreldes on Susan hoopis midagi muud. S. Sooääre Susan on energilisem, krapsakam ja teeseldult lihtsameelne. Muidugi võib osa ka nii lahti mõtestada, kuid kas on õige korrata juba varem nähtut ja kuuldut?

Ei rahuldanud kindral Birabeau' osatäitjad. H. Malmsten, kuid eriti V. Luts on jätnud peaaegu täiesti väl- jamängimata tüüpilisele kolonisaator- rile ja kohalikule võimukandjale oma- sed jooned. Tõsi, Birabeau' osa ei paku kuigi suuri võimalusi, kuid karaktere- seid detaile saaks siiski leida. Ainu- üksi kõrgendatud häälest on vähe, mistõttu opereti finaali — isa ja poja vaheline kokkupõrge — ei pääse vaja- likult mõjule. Samasse anastajate leeri kuulub ka kapten Paul Fontaine. E. Kärveti tõlgitsuses on see küüniline, jõhker, omakasupüüdlik ja alatu pal- gasõdur. A. Aasma loodud Fontaine on aga libretost pärinevast inimesest kau- gel. Ta ise on küll laval, kuid karak- terit pole. Mis puutub vokaalpartiisse, siis on see A. Aasmale häälepärasem, E. Kärvetile aga liiga kõrge.

Ali Ben Ali sõnalises osas jättis meeldiva mulje A. Mikk, lauliselt oli tugevam A. Sepp. Korrektset täitsid oma ülesanded S. Urb (Clementina), A. Mering (Hassi), E. Eesma (Sid El Kar), balletirühm ja orkester Vallo Järvi juhatusel. Kahjuks esines or- kestris ka seekord solistide ja isegi koori osalist katmist (eeskätt I vaatuse algul).

Jõuamegi tagasi küsimuseni, kas «Kõrbelaulu» valik RAT «Estonia» re- pertuaari oli põhjendatud. Pole kaht- lust — tegu ei ole teosega, mis tingi- mata peaks olema repertuaaris; jääb ta ju publikule üsna väheütlevaks ja ei lisa midagi olulist ka opereti- kollektiivi ideelis-kunstilise suuna ku- junemise seisukohalt. Kuid samas ei saa päriselt eitada, et ka säärase ope- reti lavaletoomist võib sobiva koos- seisu rakendamisel õigustada. Muidugi ainult sel juhul, kui temale kaasneksid ning jääksid pikemaks ajaks mängu- ning kavasse oma ideelt, ülesehituselt ja muusikalt sisukad kaasaegsed operetid ja muusikalised komöödiad. Kahjuks on aga tao- lisi huvitavaid teoseid «Estoniasse» se- ni veel jõudnud.

Helga Tõnson